

เรื่อง บุนนาค

รายละเอียด

บุนนาค ชื่อสามัญ Iron wood, Indian rose chestnut

บุนนาค ชื่อวิทยาศาสตร์ Mesua ferrea L. ปัจจุบันจัดอยู่ในวงศ์ CALOPHYLLACEAE

สมุนไพรบุนนาค มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ อีก เช่น สารภีดอย (เชียงใหม่), ก้าก้อ ก้าก้อ (แม่ฮ่องสอน), ปะนาคอ ปะนาคอ (ปัตตานี), นาคบุตร นากบุตร รากนาค (ภาคใต้), ต้นนาค เป็นต้น

ต้นบุนนาค กับความเชื่อ คนไทยโบราณเชื่อว่าบ้านใดปลูกต้นไม้นชนิดนี้ไว้เป็นไม้ประจำบ้าน จะช่วยทำให้เป็นผู้มีความประเสริฐและมีบุญ (ป้องกันความหมายของชื่อ) และคำว่านาคยังหมายถึง พญานาคที่มีแสนยานุภาพ ที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองภัย นอกจากนี้ยังเชื่อว่าจะช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ จากภายนอกได้ด้วย เนื่องจากใบของบุนนาคสามารถช่วยรักษาพืชต่าง ๆ ได้ โดยจะนิยมปลูกต้นบุนนาคไว้ทางทิศตะวันตกของบ้าน และปลูกกันในวันเสาร์เพื่อเอาคุณ

ลักษณะของบุนนาค

ต้นบุนนาค มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินเดีย ศรีลังกา อินโดจีน พม่า ไทย คาบสมุทรมลายู และสิงคโปร์

โดยจัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูงประมาณ 15-25 เมตร และอาจสูงได้ถึง 30 เมตร ลักษณะเป็นทรงยอดพุ่มทึบและแคบ มีทรงพุ่มใหญ่ลักษณะคล้ายเจดีย์ต่ำ ๆ มีพุ่มพุ่มเล็กน้อยตามโคนต้น เป็นไม้ไม่ผลัดใบ เนื้อไม้แข็ง กิ่งก้านเรียวเล็กห้อยลง เปลือกต้นมีสีน้ำตาลเข้ม มีรอยแตกตื้น ๆ หลุดร่วงได้ง่าย ที่เปลือกชั้นในจะมีน้ำยางสีเหลืองอ่อนเล็กน้อย ส่วนในเนื้อไม้จะมีสีแดงคล้ำเป็นมันลื่น พบได้มากในป่าดิบชื้น ตามลำธารหรือริมห้วย พบได้มากในประเทศอินเดียและศรีลังกา นอกจากนี้ต้นบุนนาคยังจัดเป็นพันธุ์ไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัดพิจิตรอีกด้วย

ใบบุนนาค ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกัน ลักษณะของใบคล้ายรูปหอกหรือรูปขอบขนานแกมรูปหอก ปลายใบเรียวแหลม คล้ายใบมะพร้าว โคนใบสอบ แผ่นใบหนา ผิวใบเรียบเกลี้ยง ท้องใบมีคราบขาวปกคลุมอยู่ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 1.2-4 เซนติเมตร และยาวประมาณ 5-13 เซนติเมตร ใบอ่อนจะมีสีชมพูออกแดง ส่วนใบแก่ด้านบนจะมีสีเขียวเข้ม ส่วนด้านล่างมีนวลสีเทา มีเส้นใบข้างมากแต่ไม่เห็นชัด ใบห้อยลงเป็นพู่ ก้านใบยาวประมาณ 0.8-1.2 เซนติเมตร ออกพร้อมกันทั้งต้นช่วงไม่กี่วันในแต่ละปี

ดอกบุนนาค ออกดอกเป็นดอกเดี่ยวหรือดอกคู่ตามซอกใบหรือปลายกิ่ง กลีบดอกมีสีขาวจนถึงสีเหลืองอ่อน กลีบดอกมี 5 กลีบซ้อนกัน ลักษณะของกลีบดอกเป็นรูปไข่ห้วกลับ ปลายบานและเว้า โคนสอบ ปลายกลีบยื่นเล็กน้อย เมื่อดอกบานเต็มกลีบจะแผ่กว้างออก และมีเส้นผ่านศูนย์กลางของดอกราว 5-10 เซนติเมตร ดอกบุนนาคเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ดอกจะห้อยลง ก้านดอกยาวน้อยกว่า 1 เซนติเมตร มีเกสรตัวผู้มากกว่า 50 อัน เกสรตัวผู้ยาวประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีสีเหลืองส้มและเป็นฝอย ส่วนอับเรณูเป็นสีส้ม ส่วนก้านเกสรตัวเมียมีสีขาว ก้านยาว มีรังไข่ 2 ช่อง กลีบเลี้ยง 4 กลีบ คล้ายรูปช้อน งอเป็นกระพุ่ม แยกเป็น 2 วง ลักษณะกลม และกลีบเลี้ยงจะแข็งหนาและอยู่คงทน เมื่อเป็นผลก็ยังคงติดกับผลอยู่ และดอกมีกลิ่นหอมเย็น ส่งกลิ่นไปได้ไกล และดอกบุนนาคจะออกดอกในช่วงระหว่างฤดูร้อนถึงฤดูฝน

ผลบุนนาค ลักษณะของผลเป็นรูปไข่ ผลแข็งมาก ส่วนปลายโค้งแหลม ปลายไม่แตก เปลือกผลมีรอยดำสีน้ำตาล มีขนาดกว้างประมาณ 2.5-3.5 เซนติเมตร และยาวประมาณ 4 เซนติเมตร ผลมีสีส้มแก่หรือสีม่วงน้ำตาล มีเปลือกเป็นเส้นใยห่อหุ้มอยู่ และมีหยดยางเหนียว ที่ฐานมีกลีบเลี้ยงหนารองรับอยู่ 4 กลีบติดอยู่ และจะขยายโตขึ้นเป็นกาบหุ้มผล ภายในผลมีเมล็ด 1-4 เมล็ด ส่วนเมล็ดบุนนาคมีลักษณะของเมล็ดแบนและแข็ง มีสีน้ำตาลเข้ม

สมุนไพรบุนนาค ในตำรายาแผนไทยระบุว่า สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางยาสมุนไพรได้ทุกส่วนของต้น ไม่ว่าจะเป็นดอกสดและแห้ง เกสร ใบ เมล็ด ราก เปลือก กระพี้ แก่น และผล

สรรพคุณของบุนนาค

1. ช่วยชูกำลัง รักษาอาการอ่อนเพลีย (ดอก, ราก, แก่น)

2. ช่วยแก้กระหาย แก้อ่อน อากาศกระสับกระส่าย (ดอก)
3. ช่วยบำรุงธาตุในร่างกาย (ดอก)
4. ช่วยบำรุงโลหิต (ดอก, ราก, แก่น)
5. ช่วยบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น (ดอก)
6. ดอกบุนนาคมีสรรพคุณช่วยแก้ไข้ (ดอก)
7. ใบใช้ตำเป็นยาพอกโดยผสมรวมกับน้ำมันและน้ำมันมะพร้าวใช้สมหัวแก้ไข้หัวดอย่างแรง (ใบ)
8. ช่วยแก้ไข้สำหรับชวร (ดอก, ราก, แก่น)
9. ดอกใช้เป็นยารักษาไข้กาฬ (ดอก)
10. ผลมีสรรพคุณช่วยขับเหงื่อ หรือจะใช้เปลือกต้นนำมาต้มรวมกับขิงกินก็ได้ (ผล, เปลือกต้น)
11. แก่นมีรสเผื่อน ช่วยรักษาโรคเลือดออกตามไรฟัน (แก่น, เนื้อไม้)
12. ช่วยแก้ริดตตะปีตตะโรค (ดอก, ราก, แก่น)
13. แก้เลือดกำเดาไหล (ดอก, ราก, แก่น)
14. ช่วยแก้เสมหะในลำคอ (ดอก, ใบ, กระจี้)
15. สรรพคุณต้นบุนนาค กระจี้ช่วยแก้อาการสะอึก (กระจี้)
16. แก้ลมหนาวเรอ ลมที่ทำให้หุ้อ ตามัว (ดอก)
17. ช่วยแก้ลมกองละเอียดที่ทำให้มีอาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาลาย ใจสั่น ใจหวิว (ดอก)
18. ช่วยแก้อาการร้อนในกระสับกระส่าย (ดอก)
19. แก้อาเจียน (ดอก)
20. รากมีรสเผื่อน ช่วยขับลมในลำไส้ (ราก, ดอก, แก่น)
21. ผลบุนนาคใช้รับประทานเป็นยากระตุ้นการทำงานของร่างกาย ช่วยแก้หน้าเหลืองเสีย (ผล)
22. เปลือกต้น มีรสฝาดร้อนเล็กน้อย ช่วยพอกน้ำเหลือง กระจายน้ำเหลือง และช่วยกระจายหนอง (เปลือกต้น)
23. ช่วยแก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ (ผล)
24. น้ำมันจากเมล็ดเป็นยาทาช่วยรักษาโรคผิวหนัง แก้ผดผื่นคัน แก้คืด และแผลเล็ก ๆ น้อย ๆ (น้ำมันจากเมล็ด)
25. ช่วยรักษาบาดแผลสด แก้แผลสด ใช้พอกบาดแผลสด (ใบ, ดอก)
26. ใช้เป็นยาฝาดสมาน (ผล, ดอกแห้ง, เปลือกต้น)
27. สรรพคุณ บุนนาคเปลือกต้นช่วยแก้อาการฟกช้ำ (เปลือกต้น)
28. น้ำมันจากเมล็ดใช้เป็นยานวดช่วยรักษาโรคปวดตามข้อ (น้ำมันจากเมล็ด)
29. ช่วยแก้พิษงู (ดอก,ใบ,เปลือกต้น)

30. น้ำมันจากดอกบุนนาค มีสาร Mesuol และ Mesuone ซึ่งมีฤทธิ์เหมือนยาปฏิชีวนะที่ช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อโรค (น้ำมันจากดอก)

31. น้ำมันจากเมล็ดมีฤทธิ์เป็นยาปฏิชีวนะช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อโรคได้เช่นเดียวกับน้ำมันจากดอก ใช้เมล็ดตำใส่บาดแผล (เมล็ด)

32. ช่วยแก้กลิ่นเหม็นสาบในร่างกาย (ดอก, ราก, แก่น)

33. ช่วยบำรุงผิวกายให้สดชื่น (ดอก)

34. บุนนาคมีสรรพคุณช่วยคุมกำเนิด (ดอก, ใบ)

35. ดอกนำมาใช้เข้าเครื่องยาไทยสูตร "พิกัตเกสรทั้งห้า" (ดอกบุนนาค ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบัวหลวง ดอกสารภี), สูตร "พิกัตเกสรทั้งเจ็ด" (เพิ่มดอกจำปาและดอกกระดังงา), และสูตร "พิกัตเกสรทั้งเก้า" (เพิ่มดอกลำดวนและดอกลำเจียก) ซึ่งมีสรรพคุณ

ช่วยบำรุงหัวใจ บำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื่น ช่วยทำให้ชื่นใจ แก้ลมกองละเอียด อากาการวิงเวียนศีรษะ หน้ามืดตาฝาย แก่ร้อนในกระสับกระส่าย บำรุงครรภ์สตรี มีกลิ่นหอม (ดอก)

36. ใช้อบเครื่องหอม ใช้แต่งกลิ่น เข้าเครื่องยาเป็นยาฝาดสมาน ช่วยบำรุงธาตุ บำรุงโลหิต แก้ไข้ แก้ไอ แก่ร้อนใน ขับเสมหะ ดับกระหายหรือนำมาบดเป็นผงผสมกับเนยเหลว ใช้เป็นยาพอกรักษาโรคผิวหนัง (ดอก)

37. เกสรบุนนาคมีรสหอมเย็น นำมาใช้เข้ายาหอม มีฤทธิ์เป็นยาฝาดสมาน ช่วยบำรุงธาตุ ทำให้หัวใจชุ่มชื่น ชื่นใจ แก้ไข้ ช่วยขับลม และบำรุงครรภ์ (เกสร)

ข้อควรระวัง ! : กรดในน้ำมันจากเมล็ดบุนนาคมีพิษต่อหัวใจ

ประโยชน์ของบุนนาค

1. ยอดอ่อนบุนนาคสามารถนำมาใช้เป็นผักสด แก่ลุ่มกับน้ำพริก หรือนำมาต้มหรือแกงก็ได้เช่นกัน แต่ถ้าหากไม่ยอมรับประทานแบบดิบก็สามารถนำไปลวกก่อนนำมารับประทานก็ได้ ก็จะได้รับความดีที่แปลกและอร่อยไปอีกแบบหนึ่ง

2. ต้นบุนนาคในปัจจุบันมีการนำมาเพาะปลูกเป็นไม้ประดับอาคารสถานที่กันอย่างแพร่หลาย เพราะมีดอกหอมและสวยงาม มีทรงพุ่มสวย ใบเขียวเข้มตลอดปี ให้ร่มเงาได้

3. กิ่งบุนนาคสามารถนำมาทำฐานรองพานดอกไม้ไหว้พระ ถือเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวไทยใหญ่

4. ไม้บุนนาคเป็นไม้เนื้อแข็ง แก่นมีสีแดงเข้ม แข็งแรงทนทาน ชัดเงาได้ดี เหมาะสำหรับใช้ทำหมอนรถไฟ สิ่งก่อสร้างบ้านเรือน ทำเสาสพาน ต่อเรือน ต่อเกวียน ไม้เท้า ด้ามร่ม ทำสายพานทำยปั่น ฯลฯ

5. ดอกสามารถนำมาใช้กลั่นเป็นน้ำมันหอมระเหย นำมาใช้ในการอบเครื่องหอมได้เป็นอย่างดี และยังใช้ในการแต่งกลิ่นสบู่อีกด้วย

6. เปลี่ยนลำดับขนาดนำมาบดเป็นผงใช้แต่งกลิ่นรูปได้

7. เมล็ดขนาดมีน้ำมันที่กลิ่นได้ ใช้เป็นส่วนผสมในเครื่องสำอางต่าง ๆ และนำมาใช้จุดตะเกียงให้กลิ่นหอม

คำสำคัญ : บุนนาค

ที่มา : <https://medthai.com/>

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-06-02

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1656&code_db=610010&code_type=01

The Office Of Academic Resource Information And Technology